

УДК 338.439.5:664.1(477+100)

Гапоненко Т.М.

кандидат економічних наук,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ ЦУКРУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

ANALYSIS OF MODERN SUGAR MARKET IN UKRAINE AND WORLD

АНОТАЦІЯ

У статті наведено визначення поняття «кон'юнктура ринку» як важливого аналітичного показника. Проаналізовано кон'юнктуру ринку цукру, включаючи аналіз пропозиції та попиту на цукор. Розглянуто динаміку оптово-відпускних та роздрібних цін на цукор. У статті вказано основних світових виробників та споживачів цукру, зазначено частку України у світовому цукровому виробництві.

Ключові слова: цукровий буряк, цукор, ринок цукру, виробництво та споживання цукру, світовий ринок цукру.

АННОТАЦІЯ

В статье приведено определение понятия «конъюнктура рынка» как важного аналитического показателя. Проанализированы конъюнктура рынка сахара, включая анализ предложения и спроса на сахар. Рассмотрена динамика оптово-отпускных и розничных цен на сахар. В статье указаны основные мировые производители и потребители сахара, указана доля Украины в мировом сахарном производстве.

Ключевые слова: сахарная свекла, сахар, рынок сахара, производство и потребление сахара, мировой рынок сахара.

ANNOTATION

The article describes the definition of «market situation» as an important analytical indicator. The report gives a detailed analysis of the sugar market situation, including analysis of supply and demand for sugar. The dynamics of wholesale and retail prices of sugar are considered. Data on the primary global manufacturers, consumers of sugar and Ukraine's share in world sugar production are specified in the article.

Keywords: sugar beet, sugar, sugar market, sugar production, sugar consumption and sugar world market.

Постановка проблеми. В умовах постійних економічних спадів, нестабільного розвитку економічних процесів та загальнополітичної нестабільності актуальним завданням для країни є забезпечення населення необхідними продуктами харчування та продовольством у цілому. Важливе значення у даному процесі належить забезпечення країни одним з важливих продуктів харчування – цукром.

Україна – традиційно аграрна країна, яка має потужний виробничий та ресурсний потенціал, потужні трудові ресурси, наявність сприятливих природно-кліматичних умов для ефективного ведення аграрного бізнесу. Проте останніми роками розвиток як цукрової галузі, так і буряківництва – провідної галузі сільського господарства занепадає, що викликало негативні тенденції розвитку як аграрного ринку в цілому так і ринку цукру зокрема. Приміром, виникають проблеми в забезпеченні цукрових заводів сировиною, як наслідок – зменшення виробництва цукру, зростання оптових та роздрібних цін, створення штучного попиту на цукор тощо. Тому дослідження та постійний аналіз ринку

цукру є надзвичайно важливими у діяльності як підприємств з виробництва цукру, так і для прийняття обґрунтованих рішень на макро-рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем розвитку цукрової галузі, зокрема вивчення та аналіз ринку цукру, характеристики та співвідношення попиту та пропозиції цукру, а також пов'язаних з цим питань зробили такі вчені, як С.В. Бондар, О.Ю. Грищенко, С.Л. Дусановський, М.Я. Дем'яненко, О.С. Заець, Є.В. Імас, М.Ю. Коденська, І.І. Лукінов, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, С.А. Стасіневич, А.В. Фурса, О.М. Шпичак, О.М. Шутенко, М.М. Ярчук та ін., а також зарубіжні вчені – В.Р. Боев, А.Г. Зельднер, В.А. Клюкач, І.Г. Ушачов та ін.

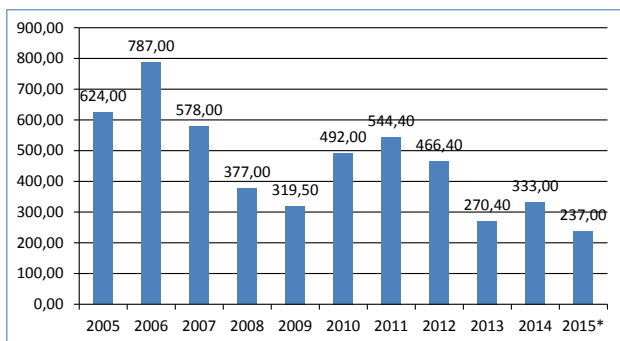
Метою статті є дослідження кон'юнктури ринку цукру, включаючи аналіз попиту та пропозиції цукру в Україні, характеристика світового ринку цукру із зазначенням основних країн-експортерів та імпортерів цукру, аналіз динаміки оптових та роздрібних цін на цукор, а також визначення перспектив подальшого розвитку ринку цукру в Україні.

Виклад основного матеріалу. Кон'юнктура ринку цукру – це основна характеристика функціонування ринку та ситуації, що складається на ньому, що відображає величини попиту і пропозиції, обсяги продажів, ринкову активність продавців і покупців [2]. Аналіз ринку цукру має важливе значення як для країни, так і для виробників цукру, адже відображаються основні показники розвитку галузі, аналізується динаміка попиту та пропозиції цукру тощо. Своєчасний та правильно проведений аналіз ринку цукру дає можливість оцінити перспективи розвитку галузі та виробників цукру, спрогнозувати майбутній розвиток господарської діяльності підприємств з виробництва цукру, впроваджувати стратегії розвитку підприємств виробників цукру.

Важливою складовою ефективного розвитку підприємств з виробництва цукру є раціональний та правильний аналіз кон'юнктури ринку, зображення динаміки попиту та пропозиції цукру, аналіз сировинного забезпечення та інших важливих показників розвитку цукрового виробництва.

Головною умовою дослідження ринку цукру є аналіз забезпеченості цукрових заводів кра-

їни сировиною – цукровим буряком (кількість валового збору), характеристики обсягів його виробництва, урожайності, площі посіву. Зазначимо, що протягом останніх років обсяг вирощування цукрового буряка значно скоротився, що пояснюється його низькою рентабельністю та високою матеріалоємністю вирощування та збирання, наявністю більш прибуткових та менш затратних сільськогосподарських культур (ріпак, соя, кукурудза, пшениця тощо). Динаміка площі посіву цукрового буряка наведена на рисунку 1.

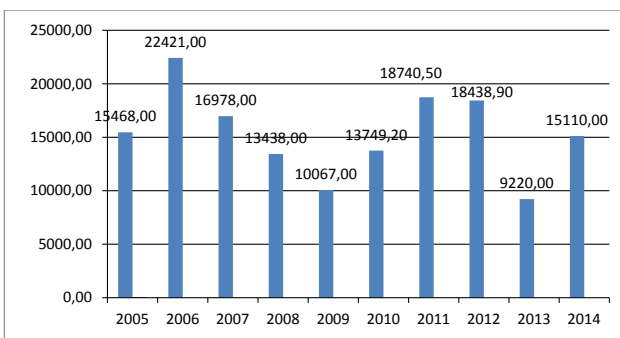
Рис. 1. Динаміка площі посіву цукрових буряків в Україні, тис. га

Джерело: побудовано автором на основі [4]

* попередні дані НАЦУ «Укрцукор»

За даними рис. 1 видно, що протягом останніх десяти років площа посіву цукрових буряків в Україні зазнає значних коливань. Спостерігається збільшення площі посіву цукросировини у 2006 р. до 787 тис. га, починаючи з 2006 р. і по 2009 р. відбувається поступове скорочення площі посіву до 319,5 тис. га. Період з 2009 р. по 2011 р. характеризується незначним зростанням площі посіву, проте з 2011 р. по 2015 р. спостерігається її зменшення. У 2015 р. площа посіву цукрового буряка зменшилася до рекордного значення і становить 237 тис. га. Така ситуація пояснюється низькими закупівельними цінами цукрового буряка, особливо порівняно з його високою трудоємністю виробництва.

Площа посіву цукрового буряка має прямий вплив на такі показники, як валовий збір та

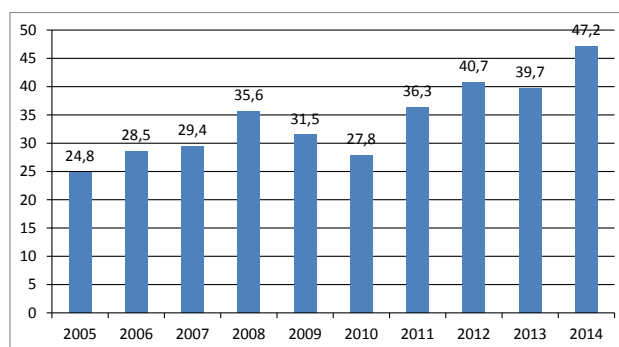
Рис. 2. Валовий збір цукрового буряку в Україні, тис. тонн

Джерело: побудовано автором на основі [4]

урожайність цукрового буряку. Щодо валового збору, то його обсяг прямо залежить від площі посіву і характеризується пропорційними коливаннями (рис. 2).

З даних рисунка 2 зрозуміло, що валовий збір цукросировини в Україні протягом 2005–2014 років зазнає коливань. Якщо найбільший валовий збір був у 2006 р. – 22421,0 тис. тонн, то найменший – у 2013 р. – 9220,00 тис. тонн. Проте у 2014 р. його збір збільшився до 15110 тис. тонн.

Наступним важливим показником аналізу ринку цукру в Україні є аналіз рівня урожайності цукрового буряку, розмір якого прямо впливає на кількість та якість виробленого цукру національними товаровиробниками. Динаміка зміни урожайності цукрового буряка наведена на рисунку 3.

Рис. 3. Урожайність цукрового буряку в Україні, т/га

Джерело: побудовано автором на основі [4]

Аналіз урожайності цукрового буряка показав періодичну позитивну динаміку до збільшення. Протягом аналізованого періоду, звичайно, відбуваються зменшення урожайності (2009 та 2010 роки, 31,5 та 27,8 т/га відповідно, 39,7т/га у 2013 р.), проте вони не порушують позитивну тенденцію зростання рівня урожайності. Постійне зменшення площі посіву цукрового буряка, звичайно, пояснює пряму залежність зниження урожайності, проте використання засобів захисту рослин, високоякісного насінневого матеріалу дає можливість максимально проростити кожну насінину сільськогосподарським підприємствам, які вирощують цукровий буряк.

Наведені показники мають прямий вплив на обсяг виробництва цукру на внутрішньому ринку, виробництво якого здійснюють цукрові заводи (рис. 4). Дані відображують обсяг виробництва цукру з цукрового буряка протягом останніх десяти років – з 2005 по 2014 роки. Протягом даного періоду виробництво цукру піддається коливанням, які прямо залежать від площі посіву та валового збору. Протягом аналізованого періоду найбільший обсяг виробництва цукру складав у 2006 р. і становив 2574 тис. тонн, а найменший – у 2013 р. (1212,14 тис. тонн цукру).

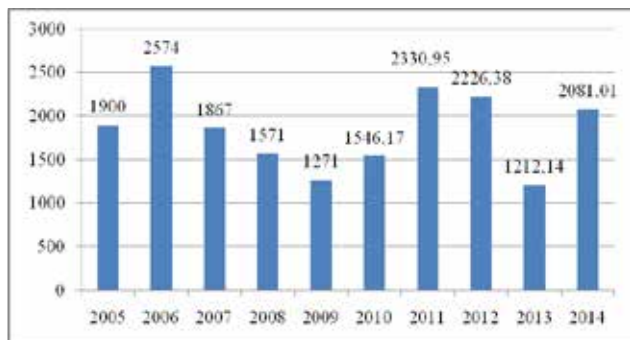

Рис. 4. Динаміка обсягу виробництва цукру в Україні, тис. тонн

Джерело: побудовано автором на основі [4]

Відповідно до наявної пропозиції цукру важливо відобразити динаміку попиту цукру протягом останніх років (рис. 5).

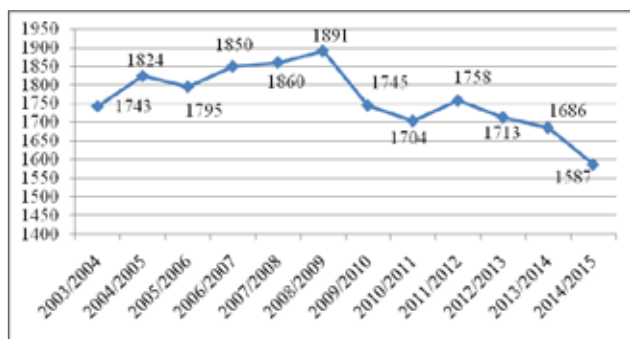

Рис. 5. Динаміка споживання цукру в Україні, тис. тонн

Джерело: побудовано автором на основі [4; 5]

Протягом 2003/2004–2014/2015 маркетингових років обсяг споживання цукру зменшується, що пояснюється постійним зростанням ціни на продукт, проте дефіциту в обсягах споживання населенням не спостерігається.

Співвідношення попиту та пропозиції цукру має безпосередній вплив на ціну реалізації цукру як за оптовими цінами, так і в роздріб. На формування оптових та роздрібних цін цукровими підприємствами впливає низка чинників, проте вирішальне значення відіграють ринко-

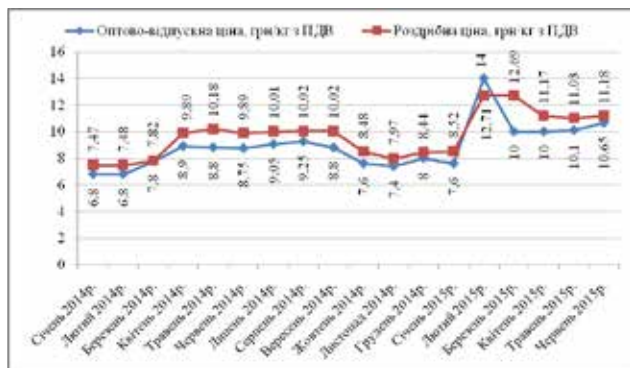

Рис. 6. Щомісячні ціни на цукор в Україні

Джерело: побудовано автором на основі [6]

вий механізм. Аналіз ціни на цукор в Україні наведено на рисунку 6.

Аналіз динаміки цін на цукор показав, що існує незначна різниця в розмірі оптово-відпускних та роздрібних цін на цукор. Протягом січня 2014 р.–червня 2015 р. прослідковується тенденція до зростання цін: оптово-відпускна ціна зросла з 6,8 до 10,65 грн/кг, роздрібна ціна за аналізований період зросла з 7,47 грн/кг до 11,18 грн/кг з урахуванням податку на додану вартість (ПДВ). Загалом експертами ринку прогнозується зростання цін на цукор, що викликано зростанням цін на матеріально-технічні засоби, в тому числі зростання цін на паливо та енергоносії.

Існуюча ціна цукру має безпосередній вплив на баланс ринку, який формується під впливом попиту та пропозиції, впливом ринкових чинників та політичної ситуації. Баланс ринку цукру наведено у таблиці 1.

За інформацією таблиці 1 зрозуміло, що Уряд максимально підтримує баланс ринку цукру, не допускає диспропорцій між попитом та пропозицією. Країна намагається максимально відмовитися від імпорту цукру (лише 1 тис. тонн у 2014/2015 МР), забезпечує наявність постійного попиту на товар як у промисловому споживанні, так і споживанню населення.

Таблиця 1
Баланс попиту та пропозиції цукру (уточнений станом на 01.09.2015), тис. тонн

Показники	2014/2015 маркетинговий рік
Пропозиція продукції	2426
Внутрішнього ринку – всього	2425
залишки на початок періоду	344
власне виробництво	2081
Зовнішнього ринку (імпорт)	1
Попит на продукцію	2426
Внутрішнього ринку – всього*	1684
у т.ч. фонд споживання	1587
інше споживання	97
Зовнішнього ринку (експорт)	110
У ВЕЗ «Крим»	130
Залишки на кінець періоду	502
Споживання на особу, кг за рік	37

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м.Севастополя

Джерело: за даними Міжвідомчої робочої групи при Мінекономрозвитку

Щодо світового ринку цукру, то зазначимо, що цукор виробляється у більше ніж у 100 країнах світу. За даними ФАО, 80% наявного цукру займає цукор із цукрової тростини і 20% – із цукрових буряків. Сучасний стан світового ринку цукру відзначається тим, що основними виробниками цукру у 2014/2015 маркетинговому році, як і у попередні роки, є Бразилія (питома вага якої у структурі виробництва скла-

дає (37,8%), Індія (26,6%), країни ЄС (16%) і Китай (14,2%). Найбільші виробники цукру зазначені на рисунку 7.

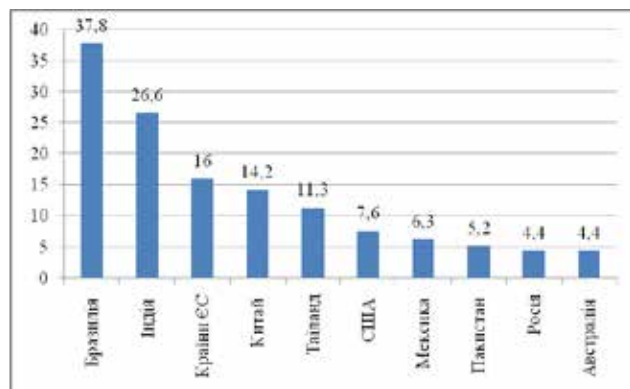

Рис. 7. Найбільші виробники цукру у світі протягом 2014/2015 МР, %

Джерело: побудовано автором за даними USDA

Прогнозується, що у 2014/2015 МР споживання цукру у світі збільшилося порівняно із 2013/2014 МР на 2,9 млн т (в основному, за рахунок країн Азії та Африки) і склало 179,8 млн т. Найбільшими споживачами цукру у світі є Індія (26% від світового виробництва), країни ЄС (18,3%) та Китай (16,5%) (рис. 8).

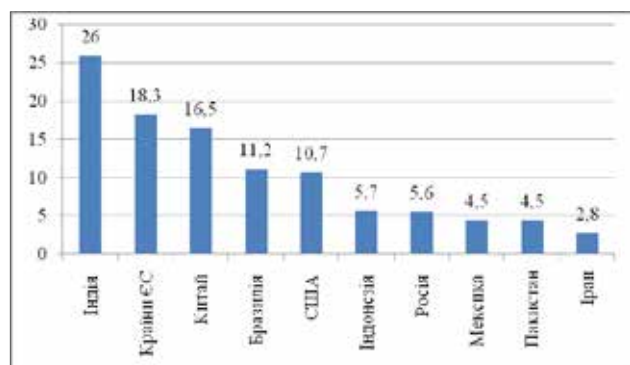

Рис. 8. Найбільші споживачі цукру у світі протягом 2014/2015 МР, %

Джерело: побудовано автором за даними USDA

Україна на світовій цукровій арені немає вагомого значення ні як виробник, ні як споживач. Частка України у світовому виробництві цукру у 2014/2015 МР за даними експертів склала 2,1%.

Згідно із даними Державної служби статистики України, у січні-червні 2015 року Україна імпортувала 961 тону цукру та 5044,5 тону інших видів цукру. Експорт цукру України за січень-червень склав більше 84 тис. тонн, іншого цукру – 10,3 тис. тонн, меляси – 89 тис. тонн і бурякового жому – 31698 тонн.

Україна майже вдвічі наростила експорт цукру і кондитерських виробів із цукру в країни Європейського Союзу за перше півріччя 2015 року в 1,8 рази, що становить 17,8 млн дол., що свідчить про високий потенціал україн-

ського цукру і хороші перспективи на ринку ЄС [3]. Проте досить гостро постає питання якості експортованого цукру, адже виробництво цукру в Україні здійснюється цукровими заводами, які мають застарілу матеріально-технічну базу, не всі заводи мають впроваджені міжнародні стандарти якості та безпечності продукції.

Для виробництва цукру європейської якості потрібні інвестиції для модернізації цукрових заводів, зокрема в систему енергозабезпечення. Адже зараз в Україні в середньому витрачається 40 м куб. газу на переробку 1 тонни буряків, а в Європі – 12 м куб. Наразі лише окремі українські заводи виробляють цукор відповідно до ДСТУ, лише окремі агрохолдинги («Астарт-Київ», «Промінвест») вкладають гроші у модернізацію та зниження енергоємності, інші просто підтримують виробництво [1].

Висновки. Виходячи з проведеного аналізу можна зазначити, що основні аналітичні показники ринку цукру в Україні піддаються коливанням. Так, динамічні зміни найбільш явно відображені в показниках: площа посіву, валовий збір, урожайність цукрових буряків як основної сировини для виробництва цукру, обсяги виробництва та споживання цукру. За аналітичними даними, найбільш прогресивно зростаючим показником є рівень урожайності, що пояснюється ефективним використанням сільськогосподарськими товаровиробниками засобів захисту рослин, удобрення та системи догляду за посівами.

Україна з давніх часів існувала як цукрова держава, проте на сучасному етапі розвитку цукрової галузі країна не має вагомого значення на світовій арені. У 2014/2015 МР частка України у світовому виробництві склала 2,1%, що не складає вагомої частки у світовому виробництві. Тому важливо зазначити необхідність подальшого вивчення проблем галузі та розроблення шляхів їх вирішення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Валявський С.М., Прудка Є.А. Тенденції світового ринку цукру та перспективи розширення експортних можливостей України / С.М. Валявський, Є.А. Прудка // Ефективна економіка. – 2014. – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3578>.
2. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. Т. 1 / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій // [Текст]. За ред. С.В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – 616 с.
3. Офіційний вісник цукровиків України. № 8 (111) серпень 2015. Інформаційний бюлетень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sugar-journal.com.ua/ua/Zmist_08_15.
4. Офіційний сайт асоціації цукровиків України «Укрцукор» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sugarua.com>.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/>.